

פרשת "חילול השם" הפטריארכיה הלטינית והעיתונות הערבית נגד העיתון דאר היום

עוזי אלידע

הגיבור העממי "זורו" שנלחם בעריצים והגן החלשים, דמות שכיכה באותם ימים מעל מסכי הראינוע.¹ המדור נכתב בגוף ראשון והדמות המצוירת הציגה עצמה בשם עצמות. אולם בניגוד לגיבור הראינוע, עצמות לא הגן על החלש בעזרת חרבו, אלא באמצעות מילים מושחזות היטב. הוא הציג עצמו כאיש אשכולות השולט בשפות רבות, בקיא בעולם התוכן היהודי התלמודי ובעולם הספרות היידי והכללי. עצמות קרניאל פנה לקוראיו, שאותם הציג כתלמידיו, ותיאר את חיי היום-יום שלו. הוא סיפר על מפגשיו עם כל שכבות העם, אולם בעיקר לגלג על הבירוקרטיה הציונית ועל ראשי מחנה השמאל-מרכז שאותם האשים בנהנתנות, בבטלה ואף בשחיתות. המדור גם טובל בבדיחות רבות של עצמות בתגובה על אירוע זה או אחר. כך התייחס בגיליון 273 של דאר היום מ-15 באוגוסט 1924 לידעיה שהתפרסמה באותם ימים על בנו של תיאודור הרצל, הנס, שהתנצר. בתגובה סיפר קרניאל בטורו על מפגש בין הרצל המנוח, אותו כינה "הצדיק", לבין אלוהים בגן עדן. הרצל נסער כולו על התנצרות בנו ואלוהים מרגיע אותו: "גם לי היו בעיות עם שלי לפני אלפיים שנה". על כך ענה הרצל לאלוהים: "אבל שלך היה ממזר בעוד שבני היה כשר מאב ואם".²

לא כולם צחקו מהבדיחה. נוסח הפיליטון הגיע לידעיה הפטריארכיה הלטינית בירושלים, שבראשה עמד מאז 1920 (ועד מותו ב-1947) הפטריארך לואיג'י ברלסינה (Barlassina). זו הגישה תלונה לשלטונות נגד דאר היום על ביזוי דמותו של ישו, ביזוי שהוגדר "חילול השם". בן-ראב"י סיפר שבעצת פקידי הממשל הבריטי הוא ניסה לפגוש את ברלסינה ולהגיע להסדר מחוץ לכותלי בית המשפט, אבל ראש הכנסייה הקתולית בירושלים ביטל את הפגישה המתוכננת ברגע האחרון, סירב לכל פשרה והתעקש להביא את העניין לפני בית המשפט כדי להפכו לאירוע משפטי מרכזי מעורר מחלוקת שישאיר את חותמו לשנים רבות (Cause Célèbre).³ אבל הפרקליטות לא מיהרה להגיש תביעה זאת מתוך הבנה שהמשפט יגרום לתסיסה ולא י שקט בקרב העדות בארץ. מנהל חברת הסולל, חברת האם של דאר היום, פרץ דגן-קורנפלד, סיפר בעדותו במשפט ששבועיים לאחר פרסום מאמרו של קרניאל, בסוף אוגוסט 1924, בא למשרדו מר נורות, עוזר המזכיר הראשי של ממשלת ארץ ישראל. הפקיד הבכיר הודיע למנהל הסולל שהממשלה מעדיפה להימנע מלתבוע את דאר היום, בתנאי שהעיתון יפרסם התנצלות

עיתונו של איתמר בן-ראב"י, דאר היום, היה העיתון הנפוץ והפופולרי בארץ ישראל בשנות העשרים של המאה העשרים. קראו אותו בעיקר בני המעמד הבינוני והבינוני נמוך בערים ותושבי המושבות הוותיקות, אשכנזים וספרדים כאחד. דאר היום היה עיתון המון סנסציוני ששאף לפרסם את האירוע הדרמטי והספקטקולרי, וקידם אידאולוגיה ימנית ליברלית שתמכה בכלכלת השוק וביוזמה הפרטית. עובדה זו הקימה נגדו אויבים רבים, בעיקר ממחנה השמאל הסוציאליסטי והמרכז המתון בתנועה הציונית, שנעזרו ביומון המתחרה, הארץ, ובשבועונים הפועל הצעיר וקונטרס למלחמה בעיתונו של בן-ראב"י. במחצית הראשונה של שנות העשרים ניהל דאר היום מסעי צלב רעשניים נגד מתנגדיו הבולטים, בעיקר מנחם אוסישקין וארתור רופין.⁴ האחרון אף הגיש תביעה על הוצאת דיבה נגד העיתון ועורכו באביב 1924. אבל בשעה שאיתמר בן-ראב"י ושותפיו לעיתון החלו להתכונן למשפט, הם מצאו עצמם להפתעתם נאשמים בתביעת דיבה חדשה שמאחוריה עמדו לא יריבים פוליטיים יהודים, אלא יריבים ערבים-נוצרים, ובראשם הפטריארכיה הקתולית-לטינית בירושלים והעיתונות הערבית המקורבת אליה. במאמר זה נבחנת תביעת הדיבה, תוצאותיה והשלכותיה.

ישעיהו קרניאל (1881-1942) היה אחד הכותבים הבולטים בדאר היום בשנות העשרים. קרניאל, שהוריו נימנו עם מייסדי המושבה זכרון יעקב, החל לכתוב בעיתונו של בן-יהודה, הצבי, בסוף המאה התשע-עשרה. הוא היה איש רחב אופקים ששלט בשפות מספר והשלים לימודים גבוהים בביירות ובפריס. לאחר שובו לארץ הוא עסק זמן מה בהוראה ואחר כך היה פקיד בכיר בבנק אפ"ק, תחילה בירושלים ולאחר מכן בחיפה. במלחמת העולם הראשונה הוא ניהל את סניף צפת של הבנק. לאחר הכיבוש הבריטי עבר לירושלים, בנה בית בשכונת תלפיות ועבד כמנהל הכספים של בית החולים הדסה.⁵ בסוף אוקטובר 1920 החל לפרסם מדור סאטירי שבועי בעיתון דאר היום;⁶ תחילה בימי ראשון ולאחר מכן בימי שישי. המדור נקרא "מבעד למסווה: שעורים בהסתכלות". החל בסוף פברואר 1921 נוסף לו רישום של דמות אדם צעיר שעניו עטויות במסכה. הדמות הזכירה את זו של

בערכים המקודשים של עמים אחרים, ולפיכך אין הוא ראוי לעצמאות מדינית. אלמאליח קבע שמי שליבה את מסע הצלב נגד דאר היום הייתה העיתונות הערבית נוצרית, ובעיקר עיתון המקורב לפטריארכיה הלטינית-קתולית, **רקִיב צִהיון** (שומר ציון) ולצדו עיתון המקורב לפטריארכיה היוונית אורתודוקסית, **מראת אשרק** (ראי המזרח).¹² שנה וחצי קודם לכן, בינואר 1923, פרסם משה שרתוק (שרת) מאמר בעיתון **העולם** ובו התייחס בין היתר לשני העיתונים הנ"ל. שרתוק טען ש**רקִיב צִהיון** "ביחסו ליהודים, מבטא באופן רציני וחרף ביותר את השנאה לישראל שהייתה מאז ומעולם נחלתם של רבים מראשי הכנסייה הקתולית. עיתון זה עומד בקשרי אינפורמציה עם הוותיקן ועם הקתולים בני ארץ-ישראל המסתופפים בו". לעומת זאת טען ש**מראת אשרק** "אינו אויב מושבע לשנאת ישראל ולאֵיבת הציונות". הפטריארכיה האורתודוקסית לא יצאה למאבק כולל ביהודים מסיבות חומריות, אבל גינתה את המפעל הציוני "מבלי לעשות את ההתנפלות על היהודים לגרסת יום-יום".¹³

בספטמבר 1924 בדק **דאר היום** את טענותיו של שרתוק. כדי להמחיש לקורא העברי את אחריותם של עיתונים אלה ליצירת אווירה של שיסוי נגד **דאר היום** בפרט והיהודים בכלל, תרגמו עורכי העיתון לעברית את מאמריהם הראשיים של שני העיתונים הערביים. במאמר שהופיע אף הוא ב־5 בספטמבר 1924 **בדאר היום** ("השבוע הערבי: סקירה כללית"), טען העיתונאי והמתרגם יהושע בן-חנניה ש**רקִיב צִהיון** עמד בראש המתקפים את **דאר היום**. העיתון טען שהיהודים כעסו מאוד לאחר ששמעו על התנצרות בנו של מנהיג הציונים הרצל, ולכן ביקשו נקם בצורת התקפה גסה ובוטה נגד קדושי הנצרות ונגד ישו, שהוצג בדפי **דאר היום** כבן זנונים. **רקִיב צִהיון** סיפר לקוראיו שלא הייתה זו הפעם הראשונה שהיהודים נעזרו באמצעי תקשורת המוניים לתקוף את דמותו של המשיח. לטענתו היהודים השתמשו בראינות ובהצגות תאטרון ("חזיונות") כדי להציג את המשיח הנוצרי באור גס ושפל. העיתון הערבי הוסיף שבחודש אייר האחרון, במהלך חגיגות על יד קבר שמעון הצדיק בירושלים, הכינו החוגגים בובת קש ותבן שייצגה את ישו ואחר כך צלבו אותה, סקלו אותה באבנים לקול מחיאות כפיים, ולבסוף העלו אותה באש. העיתון איים בסוף דבריו שאם השלטונות לא יענישו את האשמים, יוביל הדבר לשפיכות דמים.¹⁴ בהמשך המאמר ציטט יהושע בן חנניה גם מן העיתון הערבי נוצרי **מראת אשרק**. מסתבר שלמרות טענותיו של שרתוק כאילו מדובר בעיתון מתון יחסית ביחסו ליהודים, בסתיו 1924 הוא הפיץ מסר אנטישמי חד וברור. גם עיתון זה סבר שהתנצרותו של הנס הרצל עוררה כעס ורצון לנקמה בקרב היהודים, והביע פליאה שדווקא **דאר היום**, עיתון שנחשב בקרב הערבים לחשוב בעיתוני היהודים בארץ ועם זאת כעיתון מתון המכיר את רוחם של בני המזרח, בחר להעליב את הקהיליית הנוצרים בארץ. **מראת אשרק** לא הבין מה הייתה מטרתו של **דאר היום**. האם רצה להראות ל־800 מיליון הנוצרים בעולם את הדרך הנכונה? העיתון הוסיף הערות אנטישמיות ארסיות. הוא ציין שלא די שהיהודים מוצצים את כספי הלא יהודים החיים בתוכם, משתלטים על המקורות הכלכליים בעולם ואינם נותנים לאחרים ליהנות מהם, הם רוצים גם לערער את אמונתם הדתית של הנוצרים בעולם. לאור זאת לא התפלא מחבר המאמר שכולם בעולם שונאים את היהודים ומבקשים לגרשם. היהודים מנסים ליצור בקרב האירופים רושם כאילו הם השתנו ולכן הם ראויים לשלוט בפלשתינה. אבל אם בתקופה שבה

רשמית בצורת "בירור דברים". דגן-קורנפלד הסכים לכך מיד, אולם כדי למנוע אי הבנות הוא ביקש מהפקיד הבריטי שינסח את הודעת ההתנצלות והעיתון יפרסמה כלשונה. למחרת שלח לו הפקיד הבריטי נוסח מודפס של "בירור הדברים" והעיתון פרסמו ב־2 בספטמבר 1924. קודם לפרסום הובטח לאנשי **דאר היום** שממלא מקום המזכיר הראשי של ממשלת המנדט סומך ידיו על נוסח זה.¹⁵ בהודעת ההתנצלות שנדפסה במדור "ירושלים יום-יום", בעמ' 3 של העיתון, נאמר: הודיעו לנו שבחוגים נוצרים הובעה התמרמרות על פרסום מעשייה במדור היתולי של שיעורי עזמות בעיתוננו מיום ה־15 באוגוסט. קהילות הנוצרים אינן זקוקות להבטחה מצדנו שמעולם לא הלך עיתוננו בדרך של ביקורת דתית או פגיעה בכבוד הדת. אנו מצטערים מאוד על שהסבנו כאב מבלי משים לאילו מבני העדה הנוצרית ואנו מצהירים בגלוי כי צר לנו על שיחסו לדברים אילו שהתפרסמו במדור היתולי של עיתוננו כוונות רעות על שאותה המעשייה נותנת מקום לפירוש של פגיעה ברגשותיהם של קוראים נוצריים של עיתוננו.¹⁶

ההתנצלות לא הייתה אפוא כללית וגורפת, אלא הופנתה אל קוראיו הנוצרים של העיתון מתוך הנחה שהייתה מקובלת על השלטונות, שרק בן הדת הנוצרית שקרא את מאמרו של קרניאל בעברית ולא רק קיבל עליו מידע ממקור שני או שלישי, יכול היה לראות עצמו נעלב ולפיכך יכול להגיש תביעת דיבה כנגד העיתון ומכאן הצורך להתנצל רק לפניו. נראה היה שההדורים יושרו ונמנע משפט הדיבה. אולם כעבור כמה ימים חזרה בה הממשלה והחליטה להגיש תביעה נגד העיתון למרות ההתנצלות. מדוע שינתה הממשלה את עמדתה? לטענת עורך דינו של איתמר בן-אב"י, נבע שינוי העמדה מחילופי גברי בקרב הפקידות האחראית – בסתיו 1924 הוחלף המזכיר הראשי של ממשלת המנדט והמזכיר החדש סירב לכבד את התחייבות קודמו.¹⁷ אבל התובע הכחיש במהלך המשפט את טענת ההגנה. לדבריו, ההתנצלות שפורסמה ב־2 בספטמבר מעל דפי **דאר היום** סיפקה את הממשל ואת חוגי הכנסייה הקתולית, כעבור שלושה ימים, ב־5 בספטמבר 1924 חזר העיתון ופרסם סדרת מאמרים מעליבים כנגד הכנסייה והדת הנוצרית.¹⁸ האם אכן תקף **דאר היום** את הדת הנוצרית ואת הכנסייה הקתולית? בבדיקת המאמרים שהתפרסמו בעיתון ב־5 בספטמבר לא מצאתי סימוכין לכך. המאמר הבולט באותו יום היה של ישעיהו קרניאל (עזמות) במדורו "מבעד למסווה". קרניאל הביע השתוממות על כך שטורו הסאטירי עורר רעש כה רב, "וכל זה לא בא אלא מפני מילתא־דבדיחותא, אנקדוטה קטנה – חרפה של ממש לספר". קרניאל טען שלא הוא הגה את הבדיחה על ישו, אלא שמקורה נוצרי והוא "גייר" את הבדיחה והתאים אותה לסיפור המרת הדת של הנס הרצל. הטון הכללי של מאמרו של קרניאל היה, כמנהגו, קליל וסאטירי. הוא סיפר שבעקבות האירוע אצל במהרה גיליון 15 באוגוסט שבו נדפס מאמרו. רבים טרחו ובאו למערכת העיתון כדי להשיג את הגיליון המדובר, ובהם כמרים רבים. אשתו אף טענה שהוא צריך היה לבקש תוספת שכר מהעיתון בשל ההצלחה הכלכלית של גיליון זה שפרסם את שם העיתון ברחבי העולם.¹⁹

לצד מאמרו של קרניאל נדפסו בעיתון באותו יום שני מאמרים שהטון שלהם לא היה קליל ומבוחח אלא להפך, כבד ורציני. בלט בהם מאמרו של חבר המערכת, אברהם אלמאליח, "סערה בצלוחית של מים". לטענתו של אלמאליח היה האירוע תירוץ בידי אויבי הציונות כדי להמשיך ולהפיץ את הטענה שהיהודים הם עם קיצוני המזלזל

המשפט נגד "דאר-היום" המשפט מתנהל בדלתים סגורות

תחילת המשפט

המשפט שהוגש נגד "דאר-היום" ע"י התובע הכללי ושוערו להתברר היום בבית"מ המחוזי החל בשעה עשר. כשעה לפני פתיחת דיון המשפט כבר נמצא בית"מ המחוזי מפת לפת. בין הבאים נראו במסרים שונים ועסקנים ערבים ממוזגי העיתונות הערבי ומוזגים ערביים אחרים. הסצנה התחממה ברוח הרסמת היה נוכח כשם המשפחה; כמו כן נוכחו באיכח העתונות העברית לארץ. כאן-כך העתונות היהודית בחו"ל, כ"כ ספ"א ועיתונאים נוצרים שונים.

המסגרות: התובע הכללי ה' אליהו האמשויל והעו"ד מוסלר. המגוררים: עורכי-הדין הורס ג. סמואל, ברנרד יוסף ור"ד שמפרינג.

בשעה עשר כערך מופיעים על כמת המשפט השופט האנגלי ה' בכר והשופט הערבי ה' מניד.

עו"ד ה' סמואל כקש מאת השופטים לא להושיב את הנאשמים בפנים השבכה. אך הבקשה נדחת ועל ספסל הנאשמים יושבים העורך האחרון של "דאר-היום" מר איתמר בו אב"י ות' וישעיהו סרניאל (עומות).

השופט בכר מודיע שכבוד המשפט יתנהל בדלתים סגורות ומבמש מאת הקהל הרב לעזוב את האולם. נשארים רק באיכח העתונות.

אחרי שהנאשמים נשאלים אראלו שאלות פורמליות כגון: השם הנול וכדו' מתחילה המסגוריה ע"י התובע הכללי ה' האמשויל:

ת ה א ש מ ה

העורך האחרון של "דאר-היום" ה' איתמר בראב"י. המספר וישעיהו סרניאל נאשמים עפ"י הסעיפים 16, 11, 66 מהחוק העותומני הקדנים בכבר פרסום בעתונות.

פרמי תהאשמה: העורך האחרון של העתון היום "דאר-היום" ה' איתמר בראב"י. הרשה לפרסם בעתון הנ"ל בגליון רצ"ג מיום פ"ו באב. מאמר המכיל בתוכו דברי לעג נגד ישוע הנועד כנביא למשלמים וכבוד-אלהים לנוצרים. המספר וישעיהו סרניאל הוא שככת את המאמר הנ"ל בעתון הנ"ל.

התובע הכללי מספר בעצרת. לשם באור. על דבר המרת דתו של הגם הרצל בנו של ר"ד הרצל המכובד בעינו כל העם היהודי ועל דבר ההתרגשות שיוצרת המרת דת זו בין היהודים. כאן מסריו התובע הכללי את הדברים שבאו בירכתו והוא. בחרגום אנגלי ובנוסה זה: "ד"ר הרצל המכונה כמאמר לשם הצדיק. התראת עם הסב"ה וכלל לפניו ע"ד האסות שסרה לו בכנו. הסב"ה ינתה: אל נא תצטער על כנ"ל הנדח מפני שדבר דומה לזה סרה פה בשמים לפני אלפים שנה. השיב הצדוק: משל כחרם הנשבר. זה זה שלך היה ממור אבל בני הוא כשר טאב זאם".

אין מן הצדק. ממשיך התופע הכללי לדבר ע"ד הלום-הדעות שבין בני הדתות השונות בא"י. ידוע לכל שא"י היא ערש הדרות ובה נמצאים תושבים כמעט מכל הדתות. מסכת זו הונכנס בסכני החמים העותומני הם המטיל ענש על כל מי ישעיו להפיץ ולפרסם דברי לעג נגד נביאים. ישוע נחשב בין הנוצרים כבן-אלהים וכנביא למשלמים. הנוצרים שסראו את דברי המאמר בעתון ראו בדברים לעג כלפי ישוע ואי-אפשר לנאשמים להכחיש ולומר שהדברים שנכתבו במאמר אינם דברי לעג כלפי ישוע. שנחה. גם העורך האחרון וכותב המאמר יודעים שרבים מכין המושלמים והנוצרים סוראים את העתון העברי ועליהם היה לדעת שמאמר כזה עלול לגרום להתרגשות בין העדות הדתיות השונות. ומשום כך אני מאשים אותם בסעיף 16 ובסעיף 11 הבא להדגיש על המצד בחלטת ענש במסגרת שכזה. שאילולא היינו מאשימים אותם אפשר שקיו קוסופים להדפיס דברים כגון אלו.

ה ס ג ג ו ר י ה

העו"ד שמפרינג. האשמה על בסיס דבר שנכתב בשפה שאינה יודעה לשופטים. בהכרח שתואר בלתי מדויקת. אם השופטים יראו את התרגום שטסח ע"י המתלוננים זאת התרגום הרשמי. איז יוכחו שהתפרש הוא גדול. אלה שראו את עצמם נעלבים לא הבינו כלל את הכתוב. כמוכן שהתרגום של בית"מ הוא כהרבה יותר טוב. מזה של המתלוננים. אבל גם, הוא עודנו רחוק מלהיות מדויק לגמרי.

השופט ה' בכר. עלול להתחשב רק עם התרגום הרשמי. ותוכל. אם תרצה. לערער כנגדו.

העו"ד שמפרינג: טוב. ועכשיו חוזר אני אל עצם הענין.

גם התביעה הכללית לא הבינה בדיוק את המאמר. כבר אמרו הנאשמים בחמירה המסודרת שאין בה דברים שנכתבו בירכתו בגליון הנ"ל. כלל וכלל. משום עלבון. ראשית השם ישוע אינו נזכר כלל. במאמר. ושנית אין זה מן ההגיון כלל וכלל להכניס בדברים הכתובים כונת כלפי ישוע. הירכתו נדפס. בעתון עברי ע"י יהודים וכשכיל יהודים ובכלותה שכירכתו מופיע צדוק יהודי המדבר אל אלהיו. אנב. בחרגום החליפו בין צדוק לד"ר הרצל. בכריתה המוכבה בירכתו מסופר על צדוק סתם ולא על הרצל. התרגום מהלית את המלה "שלך" כמוכן "כנ"ל" והדבר אינו כד. כי כלום אפשרי הוא שצדוק יהודי יאמר לאלהים שישלך הוא בנו? הו ע"ו כ"ל הוא נעשה לנוצרי וכופר בהשקפת היהדות. יכול אני להביא ראיות שונות בכדי להסביר את המוכו האמתי של המלה "שלך" אל המאמר. של התביעה הכללית שהמוכן "שלך" פרוש "כנ"ל" אינו נכון כלל.

ועוד: כתוב בירכתו שאלהים עונה לצדוק במלים האלה: "גם כאן סרה מעשה דומה לזה". ואת המלים האלו מיהמים המאשימים לישוע הנוצרי. ואולם ישוע זה לא המיר את דתו וכראיה לכך אפשר להביא דרכה פסוקים מהתכרית. החדשה המאמתים את הדבר. שישוע. לא המיר את דתו.

השופט ה' בכר מעיר שאין מן הצדק להקריא פסוקים מן הכרית החדשה במלואם מפני שהשופטים יודעים אותם למדי. ודי להזכיר את מסומם ופרסיהם. העו"ד שמפרינג מציון מראי-מסומות אחרים של פסוקים מן הכרית החדשה.

הגנת סמואל ודברי העדים

אחר-כך קם העוורדין סמואל ויצא בעיסר להגנתו של ה' איתמר בו אב"י. ושל "דאר-היום". מנאמו נמשך כשעה. ומהר נמסר לסוראינו את תמציתו המלאה.

שמיעת העדים

בסוף מנאמו מסר ה' סמואל לשופטים תרגום מדויק מספור עומות. בחמשה עמודים. וכקש מהשופטים לעיון בו במרים ישוכו לדון בענין. השופט בכר קם או ויהלום הפסקה להצי שטת בכדי שיוכלו השופטים לענין בחרגום הספור. כפי שנמסר להם על-ידי העו"ד סמואל.

לאחר ההפסקה חוזר ה' איתמר בראב"י וישעיהו סרניאל לשבכה. ונכנסו עוד כאי-כח עתונים שונים. סמואל המשיך את הגנתו בככשו. מאת השופט בכר לחזויד את העדים אשר לו.

השופט בכר הסכים ונדראו פרופ' דנבי ופרופ' אולברייט שהגם שני המנויים הנוצרים על "דאר-היום". ה' סחורב. מנתח המשלח כ-הסול"ל. ה' פרוי קורנפלד. עורך ה-פולשמיין וסל"ל" ומנתח "הסול"ל" ות' יחזאל. ס"פ מנתח מחלפת העתונות ב"ועד הצירים". שמיעתם נמשכה כששתים ובשעה שתיים נדאה המשפט לשעה שלש אחר הצהרים.

כל דברי העדים יוכאו מחר בפורטרט.

המשפט נגד דאר-היום 26.11.1924

המשפט נגד דאר-היום

(המשפט מחליטין הקודם)

מנאם ה' סמואל

בהיות שה' סמואל נשא מנאם ארוך מאד חלקו הראשון דרש כשעה לפני הצהרים חלקו השני יותר משעה אחר הצהרים וחלקו השלישי נדחה למחר (היום המערבת) בשעה תשע איז כאו המסום לפרטו ; הכנו המלא ימסר לנו היום ונתרנמו למראינו בגליונו יום מחר. יספיק אם נאמר כאו שה' סמואל יצא מיד אהרי ד"ר שטטרלינג כמגונו של ה' - איתמר בדאב"ו ושל "דאר-היום" וכשביל להגן על שניהם הוטינו עדים שונים ליום המשפט. ואלה הם :

עדות פרופ' דנבי

העד הראשון היה פרופ' דנבי ששפטימנד ליד שלחו השופט. לאחר השכנוי על ספר התנ"ך כי הגד יגיד קם את האמת הולתה הכירתו על ידי מניגורו של ה' בדאב"ו. ה' סמואל ועלידי השופט בכר.

סמואל : ד"ר דנבי התוכל להגיד לי אם היית חותם המידי לטעון "דאר-היום" משנת 1920 ? פרופ' דנבי : כן.

סמואל : האם ידעת את הלשון העברית ?

פרופ' דנבי : הגני הושב. כי יודע אני את הלשון הזאת ככל אשר יוכל לדעתה נוצרי. סמואל : האם יודע אתה כי "דאר-היום" מפרסם ירכוננים התומים בשם "עומת" ?

פרופ' דנבי : לא. ירכוננים אלה מופיעים בכל יום ששי בכרך. סמואל : אולי תוכל להגיד לנו מהו מהותם של ירכוננים האלה ?

פרופ' דנבי : אלו הן שיהות התוליות. שיסודו היא תסיפות אישיות בדרך ישרה או בלתי ישרה ואוכל להגיד כי לא כלם אוהבים את השיגות האלה. אם ביו היהודים.

סמואל : האם טראת את המטע של ירכוננים אלה מיום ט"ו באונסמום המתיתם לעניו הנידון ? פרופ' דנבי : כן.

סמואל : היש לך להשיך דבר מה על המטע הזה ? פרופ' דנבי : בשעת הכריאה בו ביום הופיעו לא נשח עלי מטע זה כל רשם וזלת התפלאותי שקודמו של "דאר-היום" יכול לתת מקום בעתונו לדבר המרמטע שכוח.

סמואל : החושב אתה כי יש להתיחם למטע זה כרצינות ? פרופ' דנבי : ודי שלא.

סמואל : התוכל לכאר מדוע לא התיחסת גם אתה אל המטע הזהו כרצינות ? פרופ' דנבי : כהיותי יודע את הלשון העברית ואת רוחה מצאתו כי בכלל היה כל הענין מפשט מאד. נדמה לי שלכל הספור המסופר בו הייתה מגולה של היות בעלמא. וזו בכל אופן הרגש שהרגשתי אנכי למטראו.

סמואל : היוכל לכאר לבית-הדין-מחוזי ראה כבודו בזה לא יותר מהוזה מפשט ? פרופ' דנבי : מפני שבהכירי את העם היהודי ואת אנדחיו התחזקיות גם את התיחסות סופריו לנצרות בכלל מצאתי שאיו המטע כפי שהוכח ב"דאר-היום" יהודיי במסורו אלא אדרבא - לאיחודי כלל. ועיקר הספור הזה הוא העתקה ממה שהלא-יהודים אומרים נגד המושיע ולא היהודים החובל. הוא לדעתי עצום. איז מצום של היהודים כל כפירה. הגני חוזה : כל הספור הנדון הוא פרי אנדה בלתי יהודית ואננספטיית נכרית.

השופט בכר : כיצד הכינות את הספור אתה ?

פרופ' דנבי : פחות או יותר ככה. צדיק הוא מושג של איש חסיד מאד. השייד כמעט תמיד למינת המאמינים הכי אדוקים בעיני צדיק זה אלהים הוא "אבין" ולכן הלך הצדיק הזה כשעת צרתו אל "אבין" לשאל בעצתו. והיו תכונתה העיקרית של דאנדה כפי שהוכחא ב"דאר-היום".

סמואל : כגון דנבי, העסקת את "דאר-היום" מאז הוסדו והתוכל למסר לבית-הדין את דשקידתו על-אדות נפיתו הכללית והו על-אדות כמגונו ? פרופ' דנבי : כן. עסק עסקתי את "דאר-היום" מאז הוסדו ויכול אני להצי היר בכל לב. כי מעולם לא פגשתי בעמודיו. אה לא בשאר עתוני "הסולל" שום דבר ושום רמו שהיו עלולים לפגע כמשהו בנצרות ובנושאיה.

סמואל : היודע אתה אם יש עוד מגויים נוצרים לטעון דאר-היום ? פרופ' דנבי : עד כמה שאני יודע - פרופ' אולברייט מנהל המכוון האמריקני הוא גם כן מגויי "דאר-היום".

השופט בכר : אם אשאלך בדרך אישית. היכול אני להבין מדכרוד כי כתר. פרט לא נעלמת עלידי מה שהוכח בספור תהוא ? פרופ' דנבי : מורא ותוס הגני של "דאר-היום" ומבין אני איתו היטב. נוצרי טוב אני ככל הנוצרים הטובים. ובכל לב הגני להצחיר כי לא הרגשתי את עצמי נעלב כלל ועיקר. עסק-לזה רוצה אני להחיר. כי נוצרים אחרים ששמעו את הספור מפה שני שלישי או רביעי הרגישו אולי את עצמם נעלבים.

השופט בכר : התיבל להשוב כי נורד "דאר-היום" והספור שאנו מדברים בו הנם אנשים בלתי-ישרים או נומים למגונו של גפית ? פרופ' דנבי : כשום אופו לא.

השופט בכר : מה דעתך יכול הנוצרי שאינו רחב-הדעת כמותל. להרגיש בכראו את המטע המדובר ? פרופ' דנבי : אינני רואה למה לא ירגיש כל נוצרי מה שהרגשתי אנכי השופט בכר : לפי דעתך. איפוא. איז לו לנוצרי כל מקום להעלב מהמטע הזה ?

פרופ' דנבי : כבר העירותי : אנכי טראתינו במסור העברי. נוצרים אחרים טראונו במסורות אחרים-מפה שני שלישי או רביעי. כאו הוא כל התבדל שברגשות ומשה לי לדעת מה הרגישו אלה האחרונים.

השופט בכר : דעתך היא איפוא שאילו היו כל הנוצרים שטראו את הספור במסורות האחרים יודעים עברית כמותל. כי או לא נעלבו הימנו ? פרופ' דנבי : ודאי שלא. כל מה שיכולים היו אלה להגיד אה כי כותב הספור לא נהר וישרר את דרכו על פני שככה של כרה דסה עד למאד... (צחוק באולם).

השופט בכר : דעתך היא איפוא שלא היה כל רצון מצדם של הטורף ושל הכותב להעליב את הנצרות ? פרופ' דנבי : רחוק. רחוק מאד מכל !

השופט בכר : ודעתך הפרטית ביחס לכל העניו ? פרופ' דנבי : שהכותב היה מאוסר קצב ומשפל. כי אלמלא זאת לא כתבו התוכע הכללי המשוייל : האוכל. אודני השופט. להציב שאלה לעד פרופ' דנבי ?

השופט בכר : יכול תוכל. התוכע הכללי : שטרנא שלא היית יודע את תכו הספור לפני כראר אותו. מה היית הויטב זמרניש או ?

פרופ' דנבי : הייתי רואה בכל העניו תכיפה אישית יהודית. אבל לא אוכל לישער בשום אופן שיהודי ממאה-השטרנים עם פאותיה. יכול היה להבין מתיכו מה שלא הכינותי אנכי. אצל היהודים המאמינים כרוכס באל אהר. הכל חואים כמושיטנו לא ביזאלהים כי-אם מהמנס. ורב.

השופט בכר : ולכו יש לישער בכל זאת. שהספור יוכל להתיחם גם לנוצרי ? פרופ' דנבי : כן. הדבר יוכל להיות. השופט בכר : מה איפוא מוכנה של המלה "ממור" ?

פרופ' דנבי : לדעתי איז המלה הזאת מתורגמת היטב כתרנים הממשלתי. ממור אצל היהודים הוא אדם שגולד לא בהתאם להים הטברי (Offspring of an irregular Union)

התוכע הכללי : האם אוכל להסיק מכאורה. כי זאת אומרת שהמלה הזאת מוכנה-מי שגולד בדרך בלתי-רגילה ונכונה ?

פרופ' דנבי : אכנס להתחשב אל תרגומי כאל סוג דעתי בענין זה. התובע הכללי : האם המלים "זה שלד" שבספור אנם יכולים להתרגם "זה בנך" ?

פרופ' דנבי : כן. באור זה אפשרי אלא שלמלים אלה בעברית הרבה מובנים— נטיון "האיש" הדבר שבו דברת" או "הענין שאלין כוננת". ימובן הדבר מאליה. שמי שיודע עברית טרא את המלים האלה כמוכנו זה ולא כמוכנו "זה בנך". שלא היה כלל ברעתו של צדיק שאינו מאמין שהנוצרי הוא בן אלהים. אדרבה— לדעתי צריך לטרא את המלים האלו להדגשה על מלת "שלד" ומכאן יצא לדעתי עלבון לה' עצמו אולי, אבל לא למושיטני.

סמואל : התודה. פרופ' דנבי, כי בהתרגם הספור על ידי אחרים מסבל היה צורה לרעה ?

פרופ' דנבי : כן.

השופט בטר : המתרגם היהודי יהיוש לטובתו והמתרגם הנוצרי יהיושו למוצתו (צחוק באולם).

סמואל : היודע אתה גם ערבית ?

פרופ' דנבי : כן. במדה מספיקה.

סמואל (בתנו לו עתון "מראת אלשרם : למכרא) : התוכל לבאר לי את מוכנו של המלים "אלמסיה אבו זנא" ?

פרופ' דנבי : אם לא אפעה מוכנו—המשיח הוא ברזונה.

סמואל : תודה אילי פרופ' דנבי, כי מלים אלו מספיקות הן לתעליב נוצרי ?

פרופ' דנבי בלי כל אל של ספס.

עדת פרופ' אלברייט

פרופ' אלברייט, מנהל המכון האמריקני בירושלם, הוזמן אחריו. לאהר ששאלותיו על-דבר שנתויו והשביעיות על התנ"ך. ההלק החסידית.

סמואל : כפי שנודע לי הומנת לכאן כרעב עד בהשכמתו הקונסוליה האמריקנית ?

פרופ' אלברייט : כן.

סמואל : האם גם אתה מהתומי "דאר-היום" ?

פרופ' אלברייט : כן.

סמואל : מאימתי ?

פרופ' אלברייט : אינני זוכר היטב.

סמואל : בכלל זאת — מעלת מטח ?

פרופ' אלברייט : מאז נפסק עתון "הארץ" בירושלם.

סמואל : מתי נפסק "הארץ" ?

פרופ' אלברייט : כיון שלש שנים לשנה כמדומני.

השופט בטר : זאת אומרת — כשנתים. האיו זאת ?

פרופ' אלברייט : כן.

סמואל : המראת את הירכתינים שמתחת לפני ההתמיים כשם עומת ?

פרופ' אלברייט : מעולם לא טראתי. אין לי פנאי לדברים שכאלה. והשכני בכלל לא לפי כבודי למפל בירכתינים של המיפר הזה. קורא אני רק את מאמריו ואת הדעותיו של העתון.

סמואל : המראת את הגליון מיום ההמשה-יעשר באוגוסט ?

פרופ' אלברייט : כן.

סמואל : ואת הירכתונו שהופיע בגליון התוא והמתיהם לסופר שאנו דנים בו עכשו ?

פרופ' אלברייט : לא כאשר כבר הצהרתי. מעולם לא טראתי את ירכתינו.

סמואל : ותכן הירכתונו הזה לא נודע לך ימים אהדים אהר כן ?

פרופ' אלברייט : כן. כשילשת ימים אהר-כך.

סמואל : בטר-אך אותו אז המצאת בו הוסר טעם ?

פרופ' אלברייט : כן.

השופט בטר : הוסר-טעם רכ או טעם ?

פרופ' אלברייט : רוצה אני להדגיש, כי זה היה יותר מהוסר-טעם. זו היתה שגיאה תכמסית נוראה.

סמואל : האם היתה שגיאה זאת מספיקה בכדי להמריצך שתבטל את

התימך "דאר-היום" ?

פרופ' אלברייט : לא !

סמואל : התנדל מניו על "דאר-היום" גם עכשו ?

פרופ' אלברייט : ההתמיה לא נגמרה עדיו (צחוק באולם).

סמואל : האם בתור איש פרמי—התיחסת לכל הענין הזה ברצינות רבה ?

פרופ' אלברייט : לא !

השופט בטר : ברצינות בכלל ?

פרופ' אלברייט : אינני יכול להגיד זאת. מה שאמרתי הוא : ברצינות רבה. השופט בטר : החושב אתה, כי אחרים התיחסו אל הספור ברצינות רבה והדגישו את עצמם נעלבים ?

פרופ' אלברייט : כן. ולא, יש רבים שנעלבו. ורבים שלא שמו אליו את לבם כלל. הכל תלוי, כמוכי, בדרך שבה סופר להם הענין.

השופט בטר : ובאשר לך—התוכל להצחיר כי לא נעלבת מהספור ?

פרופ' אלברייט : לא נעלבת. כי לא הכיתי ללשוני יותר נאה מכותב ירכתינים אלה.

השופט בטר : דעתך היא, איפוא, שהירכתונו ההיא היה טפל כל-כך. שלא הכיתי בטר-אך אותו. לדברים נאים ?

פרופ' אלברייט : כן.

סמואל : פרופ' אלברייט—התוכל להגיד לי כיצד באת למראי הירכתונו ?

פרופ' אלברייט : העירור את אוני לדבר.

סמואל : מיהו שהעירור את אוני לדבר ?

פרופ' אלברייט : הצריך שאניד ?

השופט בטר : הזכות בידך לשתמ, אם תרצה, ואולם, אם אין מניעה בכך, הגידיהנא

פרופ' אלברייט : בישופ סיו.

סמואל : והוא הוא שבקשך לתרגם לו את הטעם ?

פרופ' אלברייט : לא !

סמואל : אולי בקשך זאת בשם הכמסרית הלטינית, שהוא סגנת ?

פרופ' אלברייט : בישופ קיו לא היה בישופ בשעת טראי את הירכתונו התוא.

סמואל : אולי ידעת מיידו אשר מסר את הדבר לכמסרית ?

פרופ' אלברייט : יש רומזים לאדם אחד, אלא שאינני זוכר לא את שמו ולא את אישיותו.

השופט בטר : אין זה מן הענין, אוני, סמואל, כי הלא ידוע הדבר לכל שהכמסרית הלטינית היא היא שהגישה סובלנא נגד "דאר-היום".

סמואל : עד כמה שהדבר ידוע לך, פרופ' אלברייט, היתה האיש שמסר את הענין לכמסרית אדם שטמרתו היא לטרא את העתונים העכרים בשביל למצא בהם ענינים שכאלה ?

פרופ' אלברייט : יש האומרים זאת, אלא שאיני הישב שדברתי על הענין הזה עם בישופ כיו.

השופט בטר : הרשות בידך לא לשנות, אם לא תרצה. ואולם, החושב אתה, כי גם הנוצרים האחרים שכראו את הספור לא נעלבו, כמו שלא נעלבת אתה ?

פרופ' אלברייט : אני לא נעלבתי. אחרים, אבל, נעלבו בכל-אופן — זה היה חרשם שנישח הדבר עליהם.

השופט בטר : על לב ?

פרופ' אלברייט : על הלם מהם.

השופט בטר : על רובם ?

פרופ' אלברייט : הלא מעטים הם בכלל שטראו את הענין, ואחדים מתם נעלבו.

(עד יבוא)

להוכיח לשופטים את הסעיף 32 כהק העתיר
 נות האומר ששום ענין לא ישמע בבית
 אחרי עבור שליטה הרשים מיום פרסומם.
 ענין זה שהל ב-15 לאונוסט כבר עברו עליו
 שליטה הרשים.

קוף דבר

מציג אני לפני השופטים שלש שאלות
 אלו:

(א) היתה במאמר הנידון משום העלבה
 כלפי אחת העדות הרתיות שבתוך המסלכה
 העותומנית, אם הן — כלפי איזו עדה?
 ובכדי לתת מינחה ברור על שאלה זו על
 השופטים להחליט:

(ב) האם העלבים המאמר הנידון איזו
 עדה או הן כסדרה כואת שקוראיו התמרידים
 והטבעיים של העתון היו עלולים להפריע את
 השלום העברי?

(ג) האם גרם המאמר להתרגנות והתי-
 רגשות בהוד חברי העדות שקראו את המא-
 מר בכלי רישון?

הענין ה ת ז ב ה ל ש א ל ו
 ואלו היא שליטתו, ומינחה חברו במאמר השופ-
 מים לשאלות אלו ויבה עז כמה אין משש
 בתאשמה שהאשימו את כד בראב"א.
 (קטגוריות התובע תכללו ומלאמו
 חשני של העיר"ר שמיטלינג, בלתיין המא).

השופט: שאלה זו נתעוררה בקשר
 עם הוצאתו לפעל של פסק דין שנתון ע'
 הפטריארך הלטיני.
 סמואל: מכיון שהשופטים מתחש-
 בים עם המטרה בחוקת Res Judicata אני
 רוצה איפוא להעיר שמכיון שהעדה הלטינית
 לא קודמת בשלטון העליון של השולטן, איננה
 אחת מהעדות הרתיות שהוכרו בסעיף 16
 שבחק העתונות.
 השופט: האם לא אושר איזה חק
 אחר המשוו את עמדתו של הפטריארך לאו-
 תה של שאר הפטריארכים?
 סמואל: לא! אני חושב מבלו כל
 כונת להעלבים שהפטריארך הנחו כחה בפני
 עצמו. (יחוק באולם).

להשראת השלום בין העדות

ועתה לסוף דברי: הענין הלוי עשיו
 בשופטים להחליט מתי חלול חשם ומה איננו
 חלול חשם, והשאלה היא: האם חושבים
 בתי המשפט בארץ ישראל להפוס עמדה
 יותר צרה ומגבלה מאשר ארצות תרבותיות
 אחרות בעולם?
 השופט: האם לא מוטב שתאמר
 "ארופה" ?
 סמואל: הן ואינני חושב שישנה
 ארץ בארופה שתבסס תביעה כללית על יסוד
 מלים סתם, ואם היתה אפילו מתעוררת תבי-
 עת כללית לא היתה זו מקבלת צורה רצינית

נמ צריכים לחשפיע להפרת הבטחה. ואני
 רק נסיתי למצא ביאור לשוני שהל
 בעמדת הממשלה א כ ו יש איזה
 הכרל בין מנישרהתלונה לממשלה זכין
 שאר העדות הרתיות בארץ. כשעה ששאר
 העדות הנו אך ורק דתיות ואינן מתערבות
 בענינים אחרים. הנה המתלונן במקרה זה
 איננו רק אב רחני לעדת הלטינים בארץ
 אלא כנראה שהוא גם באיכה פוליטי. על
 צד האמת אין לערבב עניני מדיניות בבית-
 המשפט, ומשום כך אני מרשה לעצמי
 להעיר שכל התלונה הזאת ביסודה איננה
 בשום מניס דתית אלא מדינית.
 השופט: רוב הפקדים המבואים
 לביה"מ כמדינה זו הנם נובעים מתכליתות
 מדיניות, ואולם מת שנוגע במקרה זה אני
 מבקש לא להכניס בו מדיניות.

עון העתוננים הערבים

סמואל: רוצה אני עכשיו להעיר איזו
 הערות סופיות: השאלה שמתעורר אנכי
 השופטים תחיה זאת: עד כמה אפשר יהיה
 להתאים את ההגדרות של "הולויחשם" לפי
 החשפה האנגלית. שהגדרת בבית-הלורדים
 אלי-הבסיס של חק העתונות בארץ. נקודת
 ההגש בספק הרון של בית הלורדים היא
 שאין לרון על המלים כשלעצמן אלא על
 תוצאות הרשם שתעשינה הקים על הקור-
 אים, עד כדי לועזע את יסודות החברת, ועתה
 אם נתבונן אל הרעיון העיקרי שהונח בבסיס
 לסעיף 16 בהק העתונות: נראה שמטרתו
 הראשית והיחידה היא אותה שבחוק האנגלי
 כלומר: למנוע בעד הפרעת שלום-הצבור;
 מטרתו של החק היא לא רק להגן על המדי-
 למים בלבד אלא על כל העדות הרתיות
 שהחק הכיר בהן רשמית. וברור שרעיון המ-
 שלה העתומנית בהקקה את החק לא היה
 לרכב פשעים ודחניים, בתור כאלה. אלא
 לאסור על אפני-התבטאויות שבנסותם
 ובניבולם הם עלולים לגרום להפרעה אורחית
 רצינית, וכל מטרתו של הסעיף היא בעיקר
 לשמור על הבטחון העברי שלא יופרע ע'
 אנשים מולתבים מכה-כה. לכן אם נרצה
 לבקר איזה פרסום-דברים, לבחנו ולהוכיח
 אם יש בו בפסומו, העלבה ולשון רעה, נגד
 איזו עדה דתית שהיא שהוכרה רשמית
 בממלכת העותומנית אל לנו לשפוט רק
 על פי המלים. המופשטות שהן כשלעצמן
 אינן אומרות כלום, בו אם עלינו, להתבונן
 איזה רושם עשו המלים על הקוראים אותו
 מבלי ראשונו, והנה ביהם המלים הנידונות
 כן הן הוכח בהחלט פמשך בחור המשפט
 שלא היה בהן כלל-משום הרגנת קוראיהן.
 השאלה היא מה יהיה רשם המאמר
 לכשוועתק, יוקלף ויסורס? וכאן אני רוצה
 להעיר שעצם החעתקה של המאמר שנעשה
 במטרה לגרום לכססוכים בין העדות הרתיות
 כבר יש בו משום עון לפי חק העתונות,
 ואי-היגוני הוא לדרוש כואת איזה עורר
 אחראי שהוא שיהיה אהראי על עונותיהם
 של עורכים אחרים. אנכי לפני עברי א'
 מסקנותי האחרונות, אני רוצה להעיר שהע'
 דה הלטינית שהכריארך הוא באיכה לא
 הוכרה כלל בסעיף 16 שבחק העתונות.

שסוקר בהבלטה ועוצב באמצעות אסטרטגיות העריכה הסנסציוניות-ספקטקולריות. פסק הדין פורסם כעבור 11 יום, ב-4 בדצמבר 1924. ראש הפטריארכיה הלטינית בירושלים, לואיג'י ברלסינה, שהתנגד לכל פשרה ועמד מאחורי התביעה, החליט לשמור על פרופיל נמוך ויצא מהארץ לפני פתיחת המשפט. העיתונות דיווחה שהוא נמצא ברומא ועתיד להיפגש עם האפיפיור.²²

המשפט

האולם שבו התנהל המשפט היה מלא מפה לפה. בקהל המעורב בלטו אנשי דת נוצרים, מוסלמים ויהודים, ולצדם נציגים רבים של העיתונות המקומית, היהודית והערבית. באולם נראו גם נציגים של העיתונות הזרה, בעיקר הבריטית והיהודית. כדי למנוע התלהטות יצרים הורה השופט בקר לקיים את המשפט בדלתיים סגורות, אבל הותר באולם את נציגי העיתונות. נציגו של עיתון הארץ העברי לעיתונות התל-אביבי דיווח על המשפט באמצעות הטלפון (דיווח שהופיע במדור "ידעות ע"י הטלפון"). למרות היריבות הקשה בין העיתונים היו דיווחיו של הארץ ענייניים והוגנים.²³ גם בן-אב"י התרשם מהסיקור של עיתון הארץ ואף ציין זאת בתום המשפט ("ואף הארץ התל-אביבית שאין איש יכול לחשוך בה בידדות מיותרת אלינו, מסרה את דברי הסנגוריה והקטגוריה, העדויות ושאר הפרטים באריכות רבה, כמעט שלמה").²⁴ למרות בקשת סמואל לאפשר לנאשמים לשבת על ספסל רגיל, הוכנסו בן-אב"י וקרניאל לתא מסורג כעבריינים מסוכנים.²⁵ הם הואשמו בעברה על חוק העיתונות העות'מני, סעיפים 11 ו-16 (חוק העיתונות העות'מני היה בתוקף בארץ עד ינואר 1933), וסעיף 55 לחוק הפלילי העות'מני. סעיפים אלה קבעו שאסור להפיץ ולפרסם דברי לעג נגד נביאים ושיש לראות באקט זה משום "חילול השם". מכיוון שישו נחשב בן אלוהים בעיני הנוצרים ונביא בעיני המוסלמים, נמצא שהפיליטון בדאר היום פגע ברגשותיהם של בני שתי הדתות ועלול היה לעורר התרגשות ולפגוע בסדר הציבורי. העונש על עברות אלה נע בין חודש לשנת מאסר בפועל בצירוף קנס בין עשרים למאה לירות מצריות (הלירה המצרית שימשה הליך רשמי בארץ עד 1927).²⁶

לאחר הצגת ההאשמות בידי התובע נאמו סנגוריהם של הנאשמים. עורך דינו של קרניאל, ד"ר חיים שמטרלינג, טען שהתרגום האנגלי של הטקסט שהובא לפני השופטים אינו מדויק. הטקסט העברי אינו מזכיר כלל את שמו של ישו ואין בו עלבון לדת הנוצרית. הוא גם טען שסעיף 32 בפקודת העיתונות מאפשר להגיש תביעה נגד פלוני עד שלושה חודשים מיום ביצוע העברה, ומכיוון שהמאמר פורסם שלושה חודשים ותשעה ימים לפני כן, יש לבטל את האישום. לעומת נאום הפתיחה הקצר והתמציתי של ד"ר שמטרלינג האריך עורך דינו של בן-אב"י, הוראס סמואל, בדברים והציג נאום הגנה מורכב ומתועד היטב. סמואל ראה במשפט Cause Célèbre ולכן נאם למעלה משעתיים, עם הפסקות. טענת היסוד שלו הייתה שאמנם בן-אב"י שימש עורך אחראי, אבל המאמר לא עבר דרכו מפני שביום הפרסום הוא שהה בבירור. טיעון זה מצביע על היעדר תיאום עם ההגנה של קרניאל מפני שהוא מטיל למעשה את מלוא האחריות על כתפיו של האחרון. אבל טיעונו המרכזי של סמואל נגד טענת "חילול השם" הייתה שבית המשפט שהסתמך על התחיקה העות'מנית צריך להתייחס גם לתחיקה הבריטית. הוא ציטט מפסק דין של בית הלורדים מ-1917, שהתייחס לשאלה עד כמה יכול אמצעי תקשורת להרחיק לכת בפגיעתו בדת.

אין הם עדיין מושלים בארץ, הם מתייחסים באופן מבוזה לבני דתות אחרות, מה יקרה כשהיה רוב בארץ וישלטו בה? לפיכך קרא העיתון לשלטון הבריטי להפגין יד קשה ולהטיל על העיתון עונש קשה כדי למנוע מעיתונים יהודים אחרים לעורר אי שקט בארץ.¹⁵

מאמרו של אברהם אלמאליח, "סערה בצלוחית של מים", היה ניסיון לענות להתקפות הקשות של העיתונות הערבית. הוא גינה בחריפות את הכתיבה האנטישמית הארסית. לטענתו העיתונות הערבית לא הביאה את כתבתו של קרניאל כלשונה ולא אפשרה לקורא הערבי לשפוט אם יש בדברי קרניאל עלבון לדת הנוצרית, אלא תרגמה תרגום שקרי את סיפורו של קרניאל. היא ייחסה לעיתון העברי דברים שמעולם לא אמר, ועל יסוד עלילות אלה תקפה לא רק את דאר היום, אלא את עם ישראל כולו. לכן סבר אלמאליח שהיהודים הם שהיו צריכים להגיש תביעת דיבה נגד העיתונות הערבית המסיתה. אלמאליח יצא כנגד עלילות נוספות שהתפרסמו בעיתונות הערבית. הוא תמה מתי השתמשו היהודים בראיוע ובתאטרון כדי להכפיש את שמו של ישו, ומתי שרפו בובה מקש בדמות ישו בירושלים. בסוף מאמרו תבע מהשלטונות להעמיד למשפט דווקא את העיתונות הערבית המסיתה, הזרעת חוסר שקט בארץ ומאיימת על ביטחון יושביה.¹⁶

המאמר של אלמאליח צוטט בידי התביעה במהלך המשפט ושימש תירוץ להחלטת הממשלה לפעול להגשת תביעה פלילית נגד מחבר המאמר ישעיהו קרניאל והעורך הראשי והאחראי של דאר היום, איתמר בן-אב"י. ממשלת המנדט אף פעלה לזרז את תהליך הכנת התביעה.¹⁷ ייתכן שלזירוז המשפט הייתה סיבה נוספת. חודשים מספר קודם לכן, בסוף יוני 1924, נרצח בירושלים העסקן החרדי האנטי-ציוני, איש אגודת ישראל, יעקב ישראל דה האן, רצח שנתפס לא רק כפוליטי, אלא גם כאנטי-דתי. השלטונות ביקשו לנהל משפט מהיר ואפקטיבי שיעניש את המסיתים וישיב את הסדר על כנו. ואכן, כשלושה חודשים בלבד לאחר פרסום הפיליטון, ב-24 בנובמבר 1924, נפתח משפטם של בן-אב"י וקרניאל. הוא התנהל בבית המשפט המחוזי בירושלים לפני השופטים פרנסיס ב' בקר ואחמד מג'יד.¹⁸ על בן-אב"י הגן עורך הדין הוראס סמואל. סמואל, יליד בריטניה, סיים לימודי משפטים בקמברידג'. הוא תמך בציונות מנעוריו. בסוף מלחמת העולם הוא התנדב לגדודים העבריים ולאחר המלחמה שימש תקופת מה שופט צבאי ואחר כך פתח בירושלים משרד פרטי שהיה במהרה לאחר ממשרדי עורכי הדין הגדולים בארץ. סמואל נעזר במהלך המשפט בעו"ד ברנד ג'וזף (דב יוסף) יליד קנדה, שעשה אצלו התמחות ושימש עוזרו ואחר כך שותפו למשרד.¹⁹ למרות העובדה שישעיהו קרניאל היה עובד בכיר בדאר היום, סירבה החברה המו"לית של העיתון, הסולל, לממן את הוצאות ההגנה שלו והוא נאלץ לממן עו"ד נפרד מטעמו, ד"ר חיים שמטרלינג (גלעד).²⁰ במהלך המשפט לא היה תיאום בין שני עורכי הדין ולעיתים נדמה היה שסמואל מחפש לזכות את מרשו ככל מחיר, גם על חשבוננו של קרניאל.

המשפט עורר התרגשות רבה. בן-אב"י סיפר שמאז משפטו של בן-יהודה שלושים שנה קודם לכן, "לא ידע קהל בארץ התרגשות אשר כזאת. וכל מה שנגע במשפט הזה מקרוב או מרחוק 'בלע' ממש על ידי הקוראים את העיתונים בעצם יומו...".²¹ המשפט עצמו נמשך יומיים בלבד, ביום שלישי 24 בנובמבר וביום רביעי 25 בנובמבר 1924, אבל הדיווח עליו נפרש בעיתון דאר היום על פני חמישה גיליונות. באמצעות דיווח זה הפך משפט "חילול השם" לאירוע מדיה רב עוצמה

הרברט דנבי התגלה כאוהד התנועה הציונית וטען שקרא את הירכתון של קרניאל אבל לא יחס לו חשיבות. עם זאת הוא התפלא שעורך **דאר היום** נתן מקום בעיתונו למאמר חסר טעם שכזה. באופן כללי טען דנבי שאין הוא אוהב את ז'נר הירכתון, שאותו הגדיר "שיחות היתוליות שיסודם היא תקיפות אישיות בדרך ישרה או בלתי ישרה". הוא הוסיף שידוע לו כי בציבור היהודי לא כולם אוהבים את סגנון הכתיבה הזה. דנבי ראה אפוא בקטע העוסק בישו בדיחה תפלה וחסרת ערך, אבל הוסיף וציין שהבדיחה לא הייתה בעלת אופי יהודי, אלא מסוג הבדיחות שנוהגים נוצרים דווקא להתבדח על ישו. בהמשך עדותו נשאל דנבי כיצד הוא מתרשם באופן כללי מ**דאר היום**, וענה שהוא עוקב אחר העיתון מאז היווסדו ומעולם לא קרא בעמודיו דבר היכול לפגוע בנצרות ובנושאייה. לפיכך, כקורא ותיק וכנוצרי טוב הוא לא נעלב כלל מסיפורו של קרניאל. אבל אם היה שומע את הסיפור ממקור שני או שלישי, לאחר ששמעו שובשה ועוותה, הוא היה ללא ספק מתמלא כעס. הוא טען שהעניין הוצא מכל פרופורציה, ובעיקר שהוא לא גרם לפגיעה כלשהי בסדר הציבורי.²⁷

העד השני שזימן סמואל היה אחד מחשובי הארכאולוגים של המזרח התיכון, החוקר האמריקני פרופ' ויליאם אלברייט (Albright), ששימש באותה תקופה ראש המכון האמריקני ללימודי המזרח בירושלים. אלברייט סיפר שהיה מנוי תחילה במשך כמה שנים על עיתון **הארץ**, אבל לאחר שזה עבר לתל-אביב בתחילת 1923, הוא הפך למנוי של **דאר היום** הירושלמי. הסיבה לכך הייתה שהקורא הירושלמי בסוף 1924 קיבל את העיתון באותו יום שנדפס אחר הצהריים, בעוד **הארץ** התל-אביבי הגיע לירושלים רק למחרת היום.

אלברייט סיפר בעדותו שהוא התרכז בקריאת חדשות ומאמרי פרשנות ופולמוס, אבל נמנע מלקרוא ירכתונים וכל מידע שהוא בעל אופי בידורי, בו ראה חומר נחות ולא מעניין. לפיכך ב-15 באוגוסט 1924 לא קרא כלל את מאמרו של קרניאל. רק כעבור כמה ימים סיפרו לו אנשי הפטריארכיה הלטינית על הכתבה, ואז הוא קרא את המאמר ומצא שהוא פוגע ומבוזה. עם זאת הוא הודה שאלמלא העירו אנשי הפטריארכיה הלטינית את תשומת לבו, הוא לא היה יודע כלל שהייתה פגיעה בדמותו של ישו בעיתון **דאר היום**.²⁸

עורך הדין סמואל סיכם בסוף היום ואמר שמדובר במאמר טיפשי וחסר חשיבות, שלא היה זוכה להתייחסות אלמלא התערבו גורמים אנטישמיים ואנטי-ציוניים. סמואל ציין גם שמדי יום נכתבים בעיתונות הערבית, וגם בוז המקורבת לפטריארכיה הקתולית של ירושלים, דברים קשים מאוד נגד היהודים. היהודים הוגדרו כ"גזע רוצחי האלוהים" ואף הובעה תקווה "שתצא אש מהשמיים ותשמיד את כל העולים היהודים". אבל אף שדברים אלה היו עילה לתביעה מכיוון שהם יכלו לגרום להפרת הסדר הציבורי, לא נקטה מערכת המשפט הבריטית פעולה כנגדם. סמואל קיווה שבית המשפט יזכה את הנאשמים וינזוף בתובעים.²⁹

בנאום הסיכום שלו דחה התובע את טענות הסגוריה אחת-אחת. לטענתו לא נמצא שוני משמעותי בין הגרסה העברית לתרגום האנגלי של המאמר שהוגש לבית המשפט. לגבי הטענה המסתמכת על סעיף 32 בחוק העיתונות העות'מאני, כאילו אפשר לתבוע עד שלושה חודשים מיום ביצוע העברה, טען התובע שהספירה אינה מתחילה בביצוע העברה, אלא בתחילת החקירה, וזו החלה רק בסוף אוגוסט, קרי בטווח שלושת החודשים. התובע המשיך ודחה גם את הטענה כאילו

בית הלורדים קבע שאין זה מעניינו של בית המשפט אם היה או לא היה "חילול השם". כל מה שצריך לעניין את בית המשפט הוא אם הטקסט האנטי-יהודי יצר זעם רב כל כך בקרב הקוראים שהובילם לצאת מבתייהם ולפגוע בסדר הציבורי.²⁷

עו"ד סמואל טען שעורכי העיתון לא התכוונו לפגוע בדת הנוצרית ובדמותו של ישו. **דאר היום**, לדבריו, תמך תמיד בסובלנות ובאחוה דתית. המאמר שכתב קרניאל-עזמות הוא פיליטון סאטירי בעל "קווים היתוליים פשוטים המתייחסים לדברים חסרי ערך". יתרה מזאת, הטקסט פנה לקהל יהודי קורא עברית. אם אכן הייתה בכוונת קרניאל-עזמות לגרום לזעם ולמהומות בקרב הקהל הנוצרי, הוא יכול היה להפיץ את הטקסט בשפה המובנת להם. סמואל סבר שתוכן המאמר הגיע לידיעת קהל נוצרי בשל פרובוקציה שמאחוריה עמדו גורמים אנטישמיים בפטריארכיה הלטינית של ירושלים, שתרגמו את הכתבה לאנגלית ולערבית והפיצו אותה בקרב הקהילה הנוצרית-קתולית. לשם כך הם נעזרו בעורכי עיתונים ערבים (שרבים מקוראיהם היו נוצרים), שפרסמו את פרטי הכתבה בהדגשה רבה בעיתוניהם. אלמלא התערבו גורמים אנטישמיים ואנטי-ציוניים בפרשה, ובעיקר אלמלא התערבה התקשורת הערבית, לא היה תוכן הפיליטון מגיע לידיעת הציבור הלא יהודי. אולם למרות ההזרע שפורר המאמר בעיתונות הערבית, לא פרצו מהומות והסדר הציבורי לא הופר.²⁸

טענה נוספת שהעלה סמואל הייתה שמאמרו של קרניאל יכול היה להשפיע רק על מי שקרא אותו בשפת המקור, עברית. **דאר היום** איננו אחראי למאמרים משלו שתורגמו במתכוון בצורה קלוקלת והופצו בעיתונות הערבית כדי לעורר מהומות. כזכור התנצל **דאר היום** כבר ב-2 בספטמבר 1924 לפני קוראיו הנוצרים, שקראו את המאמר בשפת המקור. בעקבות זאת התעוררה השאלה כמה קוראים נוצרים יש בפועל ל**דאר היום**. כדי לענות על שאלה זו הועלה ב-24 בנובמבר לדוכן העדים מנהל מחלקת ההפצה של העיתון, שחרוב, וזה סיפר לקהל המופתע שלעיתון יש בסך הכול שלושה מנויים נוצרים, כולם מתגוררים בירושלים.²⁹ עו"ד סמואל טען שגם אם כל שלושת הקוראים נפגעו עמוקות מהפיליטון של קרניאל, עדיין נשאלת השאלה אם יש בפגיעה זו משום סכנה לשלום הציבור. אבל קודם שענה על שאלה זו, החליט סמואל לזמן לדוכן העדים שניים מהקוראים הנוצריים כדי לבדוק אם אכן נעלבו עמוקות מהסיפור היתולי של קרניאל.

הפרופיל של קוראים אלה לא תאם את הפרופיל הכללי של קוראי **דאר היום**. בעוד קוראי **דאר היום** נמנו עם המעמד הבינוני הנמוך, הלא משכיל, הרי הקוראים הנוצרים השתייכו לאליטה התרבותית בארץ. הקורא הראשון שזומן להעיד היה פרופ' הרברט דנבי (Danby), איש דת וחוקר אנגליקני שעמד בראש הקולג' האנגליקני-אפיסקופלי סנט ג'ורג' בירושלים. דנבי שימש גם כתב הטיימס של לונדון בירושלים, והקים יחד עם גרשון אגרונסקי (אגרון) את תא כתבי החוץ בארץ שבראשו עמד שנים מספר. שליטתו בעברית הייתה מצוינת והוא אף כתב מילון אנגלי-עברי.³⁰ דנבי היה גם ידיד קרוב של אליעזר בן-יהודה ומשפחתו. ימים מספר לאחר מותו הוא פרסם מאמר ארוך בעיתונה האנגלי של חברת הסולל, *Palestine Weekly*. המאמר תורגם מיד ונדפס בעמוד הראשון של **דאר היום**.³¹

בעדותו סיפר פרופ' דנבי שהוא מנוי על עיתון **דאר היום** מאז 1920 וקורא בקפידה את רוב המידע בעיתון כדי להתעדכן בחדשות הארץ מנקודת מבט יהודית וכדי לתרגל את השפה העברית המתחדשת.

בסכום גבוה פי חמישה מזה שהוטל על בן-אב"י: 25 לירות מצריות או 125 ימי מאסר בפועל. שני הנאשמים חויבו גם בהוצאות המשפט.³⁸ פסק הדין הפתיע ועורר כעס רב בקרב הציבור היהודי, שציפה לזיכוי גורף. הנאשם המרכזי, ישעיהו קרניאל, כעס כעס כפול: על בית המשפט שהרשיעו ועל חבריו בדאר היום שהפקירו אותו לנפשו ולא נתנו לו תמיכה כספית למימון הגנתו ואף לא למימון הקנס הגבוה שנדרש לשלם. זאת אולי הסיבה שהוא הגיב לאירוע בהרחבה רק שבועיים לאחר פרסום פסק הדין, ב-19 בדצמבר 1924.³⁹ בתחילת מדורו "מבעד למסווה: שעורים בהסתכלות" סיפר לקוראיו שיצא למנוחת התאוששות באחת ממושבות השומרון כדי לשכוח את החוויה הקשה שעבר. קרניאל-עזמות המשיך וסיפר בסגנונו הסאטירי שכתב מכתב למנחם מנדל בייליס, קורבן עלילת הדם ברוסיה, שמשפטו זכה בסוף 1913 לסיקור נרחב בעיתונות הארץ-ישראלית.⁴⁰ קרניאל סיפר לבייליס במדורו שגם הוא קורבן של עלילת דם, שמאחוריה עמדה הכנסייה הקתולית ולא הסינוד הרוסי, אבל בעוד בייליס יצא זכאי במשפטו, הוא, קרניאל, יצא חייב בדין מפני שכאן בארץ ישראל כולנו חייבים: "מילא הייסורים שהיו לי, לא עליכם, בשיבתי שני ימים בלול עם בן-אב"י – הן מי יכול לדעת ולהרגיש אותם כמוך", אבל אחר כך נאלץ להמתין עשרה ימים מורטי עצבים לפסק הדין. הוא אמנם לא ניכנס לכלא ("חד גדיא"), אבל נקנס ב-25 "זוזים" ונדרש לשלם את הקנס מיד, שכן לאחר גזר הדין נצמדו אליו שני פקידים שלא עזבוהו עד ששילם את הקנס במזומן. קרניאל היה מתוסכל מכך שאיש לא בא לעזרתו: "ואני חשבתי לתומי שאחד מתלמידי הרבים יקפוץ מיד, יסיר ידו מעל ליבו ויכניסנה עמוק לתוך כיסו ויאמר, הרי לכם 25 פונט עבור רבינו". הוא הציע לקחת דוגמה מהערבים. לאחר שהעיתון היפואי הערבי פלסטין נקנס בסכום גבוה, מיהרו ידידיו להוציא כסף מכיסם ולשלמו. קרניאל המשיך לתנות את צרותיו לפני בייליס וסיפר שאיש לא בא לעזרתו כשכיתת רגליו מבנק לבנק לבקש הלוואה לטוח קצר לכיסוי הקנס ששילם. אמנם למחרת פרסום פסק הדין התפרץ לחזרו אחד מקוראיו הנאמנים, בעל בית הגון ובעל אמצעים, וברך אותו בהתרגשות. הוא סיפר ששנתו נדדה והשווה את עזמות לבייליס ולדרייפוס, אבל כשרמו לו עזמות שהוא זקוק לעזרה כספית לתשלום הקנס נעלם הידיד. לא נותר לו אלא לבקש מידידו בייליס שיקים למענו את "קרן עזמות" לאיסוף כספים עבורו באמריקה.⁴¹ קרניאל לא זכה אפוא לתמיכה כלשהי מחבריו ומעיתונו, ולמרות זאת המשיך לכתוב עוד שנים רבות בדאר היום ולא אחת התגייס לתמיכה בעורכו הראשי, בן-אב"י.

גם איתמר בן-אב"י הגיב בהפתעה וכעס על פסק הדין. הפתעה זו נבעה לא רק מעצם ההרשעה, אלא מכך שפסק הדין לא כלל הודעה המגנה את ההסתה הדתית והפוליטית בעיתונות הערבית. תגובתו של בן-אב"י הופיעה למחרת פרסום פסק הדין, ב-5 בדצמבר 1924. במאמר שנשא את הכותרת "פסק דינו". בן-אב"י הביע כעס הן על תוכנו הן על צורתו של פסק הדין. לדבריו נוצר רושם בקרב הקהל במהלך המשפט, בעיקר לאור ההגנה הנפלאה של הוראס סמואל ושמיעת טענותיו המבוססות של ד"ר שמטרלינג, שהנאשמים ישוחררו: "לא יכולנו לשער שדברים אשר נאמרו בירכתון היתולי כמעט בהיסח הדעת ובהעדרו של העורך האחראי, יחשבו בעיני השופטים כמעליבים את מישוהו". בעיקר לאחר שעורכי הדין הוכיחו שלא הייתה כוונה להעליב את מישוהו ולהרע לעדה מעדות ומדתות הארץ, ולאחר שדעת הקהל

מספר הקוראים הישירים של הכתבה היה מועט ולכן לא הייתה סכנה של פגיעה ממשית בשלום הציבור, מה גם שאותם קוראים כלל לא נפגעו מהמאמר. אין זה משנה כמה אנשים קראו בפועל את העיתון, מה שחשוב הוא שהעיתון יכול היה להיקרא על ידי מספר רב של קוראים ואין זה משנה אם העיתון נקרא או לא נקרא בפועל, קרי עצם הפצת מאמרו של קרניאל במרחב הציבורי העלה חשש להפרת הסדר הציבורי. התובע דחה גם את דרישת סמואל להתבסס על החוק הבריטי, שכן ישנו חוק מקומי ויש לפעול על פיו בלבד. לבסוף דחה התובע את טענת ההגנה כאילו יש לפטור את בן-אב"י מהאשמה מפני שלא היה בארץ ביום ביצוע העברה. על כך ענה התובע שסעיף 16 בחוק העיתונות העות'מאני קובע בפירוש שאין זה משנה אם העורך האחראי נכח פיזית במערכת בעת ביצוע העברה. כעורך הוא אחראי לכל מה שמתפרסם בעיתון וחובתו לדאוג שמאמרים היכולים לעורר תסיסה ולפגוע בשלום הציבור, לא יתפרסמו.³⁵

המשפט הסתיים לאחר יומיים של דיונים, ב-25 בנובמבר, אולם בית המשפט לא מיהר לפרסם את גזר הדין. הנאשמים ואתם אלפי אנשים שעקבו בעניין אחר דיווחי דאר היום, נאלצו להמתין 11 יום לפרסום פסק הדין. בן-אב"י סיפר שהמתח היה עצום: "לא עברה שעה משעות היום שלא צלצל בה שחרחוק המערכת במשרדנו להתחקות על דבר תוצאותיו. הכל היו רותחים, הכל היו תאבי דעת, כי הבן הבינו כולם שמהחלטת בית הדין יודע פעם אחת ולתמיד מה הוא השינוי השלטוני שהובא בארץ ביחס לחופש הביטוי וההבעה". האם חוקיה של לונדון הנאורה ימשלו עתה בארץ, או אולי ימשיכו החוקים האוטוריטריים של קושטא לעצב את חיי הישוב?³⁶ גם בלונדון הרחוקה חיכתה העיתונות בחוסר סבלנות לפסק הדין. דאר היום דיווח: "כל עיתוני לונדון מוסרים פחות או יותר מברקים מפורטים על המשפט של דאר היום ולעת עתה אין איש מביע את דעתו על העניין. דעת העיתונות תתודע רק לאחר פסק הדין".³⁷

ב-4 בדצמבר 1924 פורסם פסק הדין ולהפתעת בן-אב"י וחבריו החליט בית המשפט המחוזי, בראשות השופט בקר, להרשיע את הנאשמים. בית המשפט קיבל את טענת התביעה שגם אם קיים פער בין המאמר המקורי לתרגומו, עדיין יכול היה הקורא להתרשם שמדובר בישו הנוצרי ולחוש עלבון. מנגד סבר בית המשפט שהתביעה לא הביאה ראיות על הרושם שהותיר המאמר על הקוראים, בעוד ההגנה הוכיחה שמעט הקוראים הנוצרים לא נעלבו כלל. למרות זאת החליט שהמאמר עסק בנושא קדוש בקלות דעת שיש בה עלבון לעדה דתית מוכרת, ולכן המאמר יכול היה לעורר פירוד דעות ואיבה ולהביא להפרת שלום הציבור. לפיכך מצא את שני הנאשמים חייבים בדין על פי סעיפים 11 ו-16 לפקודת העיתונות, אבל פטר אותם מאשמה מסעיף 55 בחוק הפלילי. בנוגע לבן-אב"י הסכים בית המשפט לטענות התביעה וקבע שעורך עיתון אחראי לכל הנדפס בעיתונו ואין הוא יכול להשתמש מאחוריות זו על ידי הכחשה שלא ידע מאומה מתוכן המאמר או שנעדר ממקומו, אם כי היעדרותו מהארץ יכולה להיחשב נסיבה מקלה. כן התחשב בית המשפט בעובדה שהעיתון פרסם התנצלות כבר ב-2 בספטמבר. על רקע נסיבות אלה החליט בית המשפט לקנוס את העורך בחמש לירות מצריות, או ב-25 ימי מאסר בפועל. לגבי הנאשם קרניאל מצא בית המשפט שהמאמר נכתב בטעם רע, ואף על פי שבמדינות אירופיות לא היו מייחסים ערך רב למאמר, דעתו של בית המשפט הייתה שתוכנו יכול היה לעורר רוגז בנקל, ולכן נקנס קרניאל

המנעשה בבית הדין המחוזי ביחס לאחד מהמאורעות היותר מזעזעים שאירעו בעולם המשפט של ארץ זו בשנים האחרונות". בעוד דעת הקהל היהודית והלא יהודית בעולם הכירה בחשיבות האירוע ושלחה את כתביה לסקר את התפתחותו בפרוטרוט כדי להציגם בהבלטה בעמודיהם הראשיים, בארץ ראו ראשי המוסדות בפרשה אירוע זניח שלא דרש התייחסות.

בן-אב"י לא הופתע מן היחס הקר והאדיש מצד המוסדות בארץ לעיתון המרכזי, נושא דגלה של דעת הקהל בארץ, ששירת בתעמולתו מוסדות אלה ותרם להעצמת כוחן של הקרנות הלאומיות. יחס כפוי טובה זה מצד המוסדות כלפי **דאר היום** נבע לדבריו מהעובדה שהעיתון נקט עמדה במאבק פנימי שהתנהל באותם ימים בהסתדרות הציונית. העובדה שתמך בסיעת ויצמן וברנדייס ולא בסיעת אוסישקין ורופין ששלטו במוסדות בארץ, והעובדה שניהל מסע צלב עיתונאי ארוך כנגד ארתור רופין וחבריו, הייתה בעוכריו והובילה ליחס האדיש והעויין של המוסדות כלפי העיתון.⁴⁵

הערות

- 1 על התקפת **דאר היום** נגד אוסישקין, ראו ע' אלידע, "עיתונות 'צהובה' מול עיתונות 'גוונה': הדיון על דמות העיתונות העברית בשנות ה-20", **קשר**, 26 (1999), עמ' 37-48. על התקפת **דאר היום** נגד רופין ומשפט הדיבה שלו נגד העיתון ראו הנ"ל, "עיתונות צהובה ומסעי צלב עיתונאיים: **דאר היום** ופרשת רופין", עתיד להתפרסם בכתב העת **ישראל**.
- 2 על ישעיהו קרניאל ראו ד' תדהר, **אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו**, תל-אביב 1947, כרך ב, עמ' 750-751; ר' קרניאל-דביר, "בעקבי עזמות: חייו ויצירתו של ישעיהו קרניאל", **עתי-מול**, 220 (תשע"ב), עמ' 14-17.
- 3 המדור כונה "ירכתון" בלשונו של בן-יהודה. היה זה מדור סיפורי-בידורי שמוקם בשליש התחתון על העמוד, קרי ב"רכו" של העמוד.
- 4 הסרט זורו בבימויו של פרד ניבלו ובכיכובו של דגלס פיירבנקס יצא לאקרנים בשנת 1920 (Fred Niblo, *The Mark of Zorro*). קרניאל הרבה לכתוב במדורו על סרטי ראינוע. ראו לדוגמה ב-5 בדצמבר וב-12 בדצמבר 1920 על גיבור עממי בשם סטינקארי שדמה במאפייניו לזורו וכיכב בראינוע הירושלמי. קרניאל פרסם את הפיליטון בגיליון 273 של **דאר היום** מ-15 באוגוסט 1924. גיליון זה אכן נמצא בספרייה הלאומית ובאתר "עיתונות יהודית היסטורית", אבל העמוד שבו נדפסה הכתבה חסר, וייתכן שהושמד במתכוון. נוסח הטור של קרניאל הופיע בכתב התביעה, ראו "המשפט נגד דאר היום", **דאר היום**, 25.11.1924.
- 6 א' בן-אב"י, "פסק דינו", **דאר היום**, 5.12.1924. בן-אב"י מזכיר את האירוע גם בספר זיכרונותיו, **עם שחר עצמאותינו**, ירושלים 1961, עמ' 434-433 (להלן: בן-אב"י, **עם שחר**).
- 7 "המשפט נגד דאר היום: עדות פרץ דגן-קורנפלד", **דאר היום**, 27.11.1924.
- 8 "ירושלים יום-יום, ברור דברים", **דאר היום**, 2.9.1924, עמ' 3.
- 9 "המשפט נגד דאר-היום: המשך נאומו של הורס סמואל", **דאר היום**, 28.11.1924.
- 10 "המשפט נגד דאר-היום", שם, 27.11.1924.
- 11 עזמות, "מבעד למסווה: שעורים בהסתכלות", שם, 5.9.1924. ואכן, בגיליון 273.11.1924 נכתב **בדאר היום** במדור "שעה אחרונה", שסיפור משפט הדיבה זכה לסיקור בולט בעיתוני לונדון.
- 12 א' אלמאליח, "סערה בצלוחית של מים", **דאר היום**, 5.9.1924 (להלן: אלמאליח, "סערה").
- 13 מ' שרתוק (שרת), "העיתונות הערבית בארץ-ישראל", **העולם**, חוברת ב, ינואר 1923. הטענה שמראת **אשרק** היה עיתון מתון שתמך בסיעה הנשאיבית והתנגד לסיעה החוסיינית של המופתי מופיעה גם במחקר

בכללה, הן הנוצרית והן המוסלמית, התייחסה לכל העניין במנוחת נפש כמעט גמורה. מאחר שלא קרו כל בלבולים בארץ במשך ארבעת החודשים שחלפו מאז פרסום האירוע, הוא חשב שהשופטים לא ימצאו בתביעה אחיזה ממשית. לכן מובן התימהון לשמע ההחלטה להרשיע את הנאשמים.

עם זאת גם בן-אב"י הודה שבסך הכול בית המשפט לא נקט יד קשה כלפיו וכלפי קרניאל. סעיף 55, "שהיה סלע העוז לתובעים", בוטל לגמרי, ובית המשפט נתן פרשנות מקילה לסעיפים 11 ו-16 בחוק העיתונות העות'מאני. בן-אב"י סבר שגם הקנסות שהוטלו עליהם לא היו כבדים, שכן אם היו הולכים השופטים הבריטים בעקבות קודמיהם העות'מאנים היה גזר הדין קשה בהרבה. בן-אב"י הזכיר שאביו, אליעזר בן-יהודה, נדון ב-1893 על עברות דומות ל-15 שנות מאסר עם עבודת פרך, עונש ממנו הצליח להתחמק ברגע האחרון. גזר הדין שניתן בפרשת "חילול השם" הרגיז לטענתו את הציבור הערבי לא פחות מזה היהודי, ועיתון הפטריארכיה **רקיב צהיון** פרסם מאמר קשה ומקומם בגנות גזר הדין, שהיה בו משום ביזיון בית המשפט. **בדאר היום** התפרסם כעבור כמה ימים תקציר מאמרו של **רקיב צהיון**. העיתון הערבי-נוצרי מחה נגד העונש הקל מידי שהוטל על הנאשמים. הוא השווה את הקנס שנגזר עליהם, שלושים לירות מצריות, לסכום שניתן ליהודה איש קריות שהסגיר את ישו בשלושים שקלי כסף. העיתון הוסיף וטען שהתביעה לא הצליחה במשימתה מפני שהתובע הראשי הוא יהודי. לדעתו של **רקיב צהיון** יהדותו של התובע מנעה ממנו להבין את חומרת הפגיעה בנוצרים ממאמרו של קרניאל, ולפיכך הוא לא הצליח לנסח כהלכה את כתב האישום. כן האשים העיתון את התובע שהיה מעורב יחד עם עוזר המזכיר הראשי של ממשלת המנדט בניסיון למנוע את המשפט באמצעות פרסום ההתנצלות של **דאר היום**, וגם לאחר שמהלך זה נכשל פעל התובע באטיות להכנת כתב התביעה. המשפט היה, לדעתו של **רקיב צהיון**, מכור מראש מכיוון שהיהודים שלטו בו לאורך כל שלביו.⁴²

בן-אב"י מתח גם הוא ביקורת על פסק הדין. אף על פי שהוא הודה שבית המשפט פסק עונש קל יחסית, סבר עורך **דאר היום** שבפרספקטיבה רחבה יותר טעה בית המשפט טעות חמורה. הוא טען שפסק הדין יגרום להפצת הקנאה והמדנים בין המגזרים. העובדה שהשופטים לא הבינו זאת הטרידה אותו מכיוון שסבר כי גורמים אינטרסנטים שונים יעסקו בהסתה דתית ועדתית שיטתית של דעת הקהל, שתוביל לתביעות הדדיות ולמשפטים פומביים שיחזקו את חוסר השקט ויובילו למהומות ולשפיכות דמים.⁴³ ההתפתחויות בשנים הבאות, ובעיקר האירועים שהחלו בכותל המערבי בקיץ 1929, הוכיחו שבן-אב"י צדק.⁴⁴

בסוף דבריו הקדיש בן-אב"י כמה מילים לייחסם של מוסדות היישוב היהודי למשפט. הוא הביע את צערו על היחס הקר והמנוכר של ההנהלה הציונית, הוועד הלאומי והרבנות הראשית: "כאילו ניתנה פקודה מגובה – מגובה ציוני כמובן – וישתתקו כל הפיות אף יבדו כל הלבבות בהנהלה הציונית, בוועד הלאומי ובמשרדי הרבנות שהינם אחרי ככלות הבל באי-יכח הציבור העברי". בן-אב"י המשיך וציין שמנהל ההנהלה הציונית המתערב בדרך כלל בכל דבר, יהודי ולא יהודי, לא שאל כלל על התקדמות המשפט ולא תרם עצה לעיתון. כך גם מזכיר הוועד הלאומי, שלא טרח לפנות למערכת כדי להביע אהדה לענייניו ומשרד הרבנות, "שכל גט קטן, כל צעקת שמש היו חשובים בעיניה יותר

הקמת פלסטיין פוסט בדצמבר 1932, החל דנבי לכתוב בו מאמרי מערכת ואף ערך את המדור הספרותי של העיתון. ראו אגרון, שם, עמ' 82. קודם לפרסום המילון העברי-אנגלי ב־1939 פרסם דנבי ב־1933 תרגום אנגלי ראשון למשנה. הוא תרגם גם לאנגלית מספריו של יוסף קלאוזנר ומשיריו של ביאליק.

- 31 פרופ' דנבי, "אליעזר בן־יהודה", **דאר היום**, 26.12.1922.
- 32 "המשפט נגד דאר־היום", שם, 26.11.1924.
- 33 שם.
- 34 שם.
- 35 "המשפט נגד דאר־היום", שם, 1.12.1924. עיתון **הארץ** פרסם גרסה יותר מפורטת של נאום הסיכום של התביעה. ראו, "משפט דאר־היום", **הארץ**, 27.11.1924.
- 36 א' בן־אב"י, "פסק דינו", **דאר היום**, 5.12.1924.
- 37 "שעה אחרונה: משפט דאר־היום בעיתונות האנגלית", שם, 27.11.1924.
- 38 "פסק דין במשפט דאר־היום", **דאר היום**, 4.12.1924. פסק הדין זכה לסיקור לא רק בארץ אלא גם בעיתונות הלונדונית החשובה, טיימס, דיילי מייל, ודיילי אקספרס. ראו "שעה אחרונה: משפט דאר־היום", שם, 7.12.1924.
- 39 קרניאל־עזמות הגיב לראשונה על הפרשה במדורו ב־5 בדצמבר 1924. ראו עזמות, "מבעד למסוה: שעורים בהסתכלות", **דאר היום**, 5.12.1924. הוא בירך ברכת מתיר אסורים והבטיח לקוראיו שיספר להם בקרוב את הסיפור המלא של המשפט. בינתיים הודיע שהוא עסוק בבקשת הלוואה לכיסוי סכום הקנס.
- 40 על סיקור משפט בייליס, ראו גיליונות העיתונים הירושלמים **החרות ומוריה** מספטמבר-דצמבר 1913.
- 41 עזמות, "מבעד למסוה: שעורים בהסתכלות", **דאר היום**, 19.12.1924.
- 42 "במחנה הערבים: רקיב צהיון מתלונן", **דאר היום**, 14.12.1924.
- 43 א' בן־אב"י, "פסק דינו", **דאר היום**, 5.12.1924. בן־אב"י הזכיר את פרשת "חילול השם" גם בזיכרונותיו. הוא סיפר שלאחר סיום המשפט הזמינו הפטריארך ברלסינה ללשכתו והאחרון ניסה להתפייס אתו. לדבריו הוא שוחח ארוכות עם ברלסינה גם על תכנית הקנטונים שלו. ראו בן־אב"י, **עם שחר**, עמ' 434-433.
- 44 ע' אלידע, "בין סנסציה לפוליטיקה: עיתון דאר־היום ומאורעות 1929", **קשר**, 34 (2006), עמ' 114-105.
- 45 **דאר היום** ניהל מנובמבר 1923 מסע צלב עיתונאי נגד ארתור רופין וחבריו, אותם האשים בשחיתות. על רקע זה הגיש רופין בקיץ 1924 תביעת דיבה נגד בן־אב"י. התביעה התבררה בבית המשפט המחוזי בירושלים בנובמבר-דצמבר 1925. על העימות בין בן־אב"י לרופין ראו גם הערה 1, וכן י' דרורי, "עמדת דאר־היום מהיווסדו ועד סוף 1924", **הציונות**, מאסף יב (1987), עמ' 156-151.

עכשווי של העיתונות הפלסטינית. ראו, A. Ayalon, *The Press of the Arab Middle East: A History*, Oxford 1995, p. 98. ראו גם מ' כהא, **עיתונות בעין הסערה: העיתונות הפלסטינית כמכשיר לעיצוב דעת קהל 1939-1929**, ירושלים 2004, עמ' 25, 50-54, 142. הוא לא הזכיר את רקיב צהיון.

- 14 י' בן חנניה, "השבוע הערבי: סקירה כללית", **דאר היום**, 5.9.1924.
- 15 שם.
- 16 אלמאליח, "סערה".
- 17 בסוף אוקטובר 1924 הופצו שמועות שבן־אב"י נאסר. **דאר היום** הכחיש שמועות אלה, אולם ציין שבן־אב"י נאלץ לחתום על שטר ערבות בסך מאה לירות מצריות כדי להבטיח שהוא יתייצב למשפט. "ידיעות אחרונות: הכחשה", **דאר היום**, 28.10.1924.
- 18 "המשפט נגד דאר־היום", **דאר היום**, 25.11.1924.
- 19 הוראס סמואל שימש עורך דינו של איתמר בן־אב"י גם במשפט הדיבה שהגיש נגדו ארתור רופין (אוקטובר 1925-ינואר 1926). סמואל חזר לבריטניה ב־1928 והמשיך לעסוק שם בפרקטיקה משפטית. ב־1930 הוא פרסם ספר על פעילותו בארץ, H.B. Samuel, *Unholy Memories from the Holy Land*, London 1930. ב־1933 הזמין זאב ז'בוטינסקי את הוראס סמואל לשמש סגנום של נאשמי משפט רצח ארלוזורוב, אברהם סטבסקי וצבי רזנבלט. סמואל שהה בארץ בין נובמבר 1933 ליולי 1934 והצליח לזכותם מאשמה.
- 20 עדות קרוב משפחה במכתב אלי מ־20 ביוני 2015.
- 21 א' בן־אב"י, "פסק דינו", **דאר היום**, 5.12.1924.
- 22 לטענת **דאר היום**, הפטריארך ברלסינה עתיד היה לצאת מרומא לפריס וללונדון. הוא אמר היה לחזור לארץ לקראת חג המולד. ראו "שעה אחרונה", שם, 27.11.1924. ב־30 בנובמבר דיווח העיתון שברלסינה התקבל לראיון ארוך אצל האפיפיור. מטרת השיחה הייתה להקים חזית משותפת של כל הקתולים בארץ ישראל. ראו "שעה אחרונה", שם, 30.11.1924. יש להניח שהמשפט בירושלים נדון באותה שיחה.
- 23 "ידיעות על־ידי הטלפון: משפט דאר־היום", **הארץ**, 27.11.1924-25.11.1924.
- 24 א' בן־אב"י, "פסק דינו", **דאר היום**, 5.12.1924.
- 25 "ידיעות על־ידי הטלפון: משפט דאר־היום", **הארץ**, 25.11.1924.
- 26 שם.
- 27 "נאום ההגנה של הוראס סמואל", שם, 27.11.1924.
- 28 "המשפט נגד דאר היום: המשך נאומו של הוראס סמואל", שם, 28.11.1924.
- 29 "המשפט נגד דאר־היום: עדות סחרוב", שם, 27.11.1924.
- 30 על הרברט דנבי ככתב עיתון הטיימס של לונדון ראו גרשון אגרון, **אסיר הנאמנות**, ירושלים תשכ"ד, עמ' 52, 55-56. אגרון סיפר שהחליף את דנבי ככתב הטיימס בירושלים במשך כמה חודשים כשהאחרון יצא לחופשה. לאחר